

Sünnet: Nebevî Kılavuz

4 Ekim 2013

Hadisler

Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Resûlullah (sav) hutbesinde teşehhüdden sonra şöyle buyurdu: "Sözün en güzeli Allah'ın (cc) Kitabı'dır. Rehberliğin en güzeli ise Muhammed'in rehberliğidir." (HM14484 İbn Hanbel, III, 320)

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiştir..." (M4749 Müslim, İmâre, 33)

Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Size ne emrettimse onu yapınız; size neyi yasakladım sa ondan sakınınız." (İM1 İbn Mâce, Sünnet, 1)

Irbâd b. Sâriye şöyle anlatmaktadır: "Resûlullah (sav) bir gün sabah namazından sonra gözleri yaşartan, kalpleri hüznlendiren son derece dokunaklı bir konuşma yaptı. (Öyle ki ashâbdan) biri (dayanamayarak), "Ey Allah'ın Resûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye edersin?" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü şu tavsiyelerde bulundu: "Size Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayı ve Habeşli bir köle de olsa (başınızdaki idareciyi) dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Çünkü benden sonra yaşayacak olanlarınız çok ihtilâflar görecekler. Sonradan çıkarılmış (aslı olmayan) şeylerden ise sakının! Çünkü sonradan çıkarılmış her şey bid'attir. Sizden kim bu dönemlere ulaşırsa, benim sünnetime ve doğru yolu bulan, hidayete erdirilmiş halifelerin sünnetine sarılsın! Bunlara azı dişlerinizle (tuttuğunuz gibi sımsıkı) sarılın." (T2676 Tirmizî, İlim, 16; D4607 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5)

İmam Mâlik'e ulaştığına göre Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti." (MU1628 Muvatta', Kader, 3)

Açıklama

Peygamber Efendimiz (sav) ashâbı ile birlikte mescitte sohbet ediyordu. Etrafına toplanan sahâbîler de her zaman olduğu gibi pür dikkat onun anlattıklarını dinliyordu. Efendimiz, onlara kıyametin şiddetinden bahsediyordu. Sözleri orada bulunanları öyle etkilemişti ki, aralarından birçok kimse Hz. Peygamber'in anlattıklarının dehşetini ve kendi amellerinin eksikliğini düşünerek ağlamaya başlamıştı.¹ İçlerinden bazıları ise derin düşüncelere dalmışlardı: Öyle ibadet etmeliydiler ki, bu vesileyle Allah'ın sevgisini kazanmalı, kıyamet gününün tüm keder ve sıkıntılarından kurtulabilmeliydiler...

Âhiret için ne gibi ameller yapabileceklerini istişare etmek üzere, aralarında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Amr b. Âs'ın da bulunduğu on sahâbî, Osman b. Maz'ûn'un evinde toplandılar ve birtakım kararlar aldılar.² İçlerinden Hz. Ali, Abdullah b. Amr b. Âs ve Osman b. Maz'ûn³ ise Peygamber'in (sav) nafle ibadetlerini öğrenmek ve her zaman olduğu gibi onu örnek almak amacıyla Resûlullah'a gitmeye karar verdiler. Hz. Peygamber'in evine ulaştılar. Efendimizi evinde bulamayınca, onun yalnızken nasıl ibadet ettiğini eşine sordular.⁴ Sevgili Peygamberimizin ibadet hayatı kendilerine anlatılınca da, bu ibadetleri kendileri için az gördüler ve "Peygamber'in yanında biz kimiz ki!.. Onun geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmıştır." dediler.⁵ Hâlbuki Efendimizin ibadeti öyle azımsanacak gibi de değildi. Nitekim Hz. Peygamber'in (sav) bazı geceler sırf "Rabbine şükreden bir kul olabilmek için" gözünden yaşlar boşalıp mübarek ayakları şişinceye kadar, gece boyunca namaz kıldığı zamanlar vardı.⁶ Fakat yine de kendilerinin daha fazla ibadet etmeleri gerektiğini düşündüler. Onlardan birisi, "Ben, yaşadığım müddetçe geceleri hep namaz kılacağım." dedi. Diğeri, "Ömrüm boyunca hep oruç tutacağım, asla oruçsuz günüm olmayacak." dedi. Üçüncüsü de, "Kadınlardan uzak kalacağım ve hiç evlenmeyeceğim." dedi.⁷ Hakikaten de Osman b. Maz'ûn bu gerekçeyle gündüzleri oruç, geceleri de namaz ile geçirmeye başlamıştı. Bu sebepten eşi Havle'yi de ihmal etmişti. Bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince Osman'ı çağırması ve "Yoksa benim sünnetimden (hayat tarzımdan) yüz mü çevirdin?.." demişti.⁸

Daha sonra Peygamber (sav) kendilerini bu şekilde dünyadan soyutlamayı düşünen sahâbîlerinin yanlarına gelerek onlara, "Şöyle şöyle diyenler sizler misiniz? Allah'a yemin ederim ki, Allah'tan en çok korkanınız ve ona karşı gelmekten en çok sakınanınız benim. Böyle olduğu hâlde ben bazen oruç tutuyor, bazen de tutmuyorum. (Gecenin bir kısmında) namaz kılıyor, (bir kısmında ise) uyuyorum ve kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir." buyurmuştu.⁹

Efendimizin (sav) bu sözleri, Allah'ın rızasını kazanmanın, insanı perişan edecek derecede ibadete yönelme veya dünyanın her türlü nimetinden el etek çekme gibi aşırı fiiller ile değil, ancak Peygamber'i (sav) rehber edinip onun sünnetine sıkı sıkıya bağlanmakla mümkün olabileceğini göstermekteydi. Nitekim Osman b. Maz'ûn'un evinde toplanıp karar alanlardan biri olan Abdullah b. Mes'ûd da muhtemelen yaşanan bu gibi hadiselerden sonra edindiği tecrübeler neticesinde şu kanaatini açıkça dile getirmişti: "Sünnete göre itidalle ibadet etmek, sünnet olmayan/bid'at hususlarda olanca gücüyle çalışmaktan daha hayırlıdır."¹⁰

Elbette ki sünnete bağlı olmak, insanın kendi tasavvurları neticesinde yapacağı amellerden daha faziletli olacaktı. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'an'ı insanlığın hidayeti için gönderirken Hz. Muhammed'i de Kur'an'ın nasıl hayata aktarılacağını Müslümanlara göstermesi için bir rehber olarak göndermişti. Peygamberimiz bir hutbesinde "Sözün en güzeli Allah'ın (cc) Kitabı'dır. Rehberliğin en güzeli ise Muhammed'in rehberliğidir."¹¹ buyurarak buna işaret etmişti.

Hız. Muhammed'in (sav) peygamberlik vazifesi, sadece vahyi nakilden ibaret değildi. O, Rabbinden aldığı vahiy doğrultusunda, inanç, ibadet ve ahlâkî değerler başta olmak üzere günlük hayatın tüm alanlarında, İslâm'ı anlatarak, açıklayarak ve yaşarak Müslümanlara örnek bir hayat sergilemişti. "Andolsun, Allah'ın Resûlü'nde sizin için; Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."12 âyeti işte Hız. Peygamber'in bu "örnek olma" vazifesini vurgulamaktaydı.

Allah Teâlâ insanlığa Kur'an'ı doğrudan göndermeyip, yirmü üç yılda Resûlü'nün örnek şahsiyeti ile uygulamalı bir şekilde, peyderpey göndermişti. Bu zaman zarfında onun ahlâkı, temizliği, ibadet hayatı, ailesi ile olan münasebetleri... kısaca her hâli Müslümanlar için örneklik teşkil etmişti. Zaten bir melek yahut olağanüstü bir varlık olarak değil de insanlar içerisinde seçilip13 peygamber olarak gönderilmiş olması da insanlara tam bir örnek olabilmesi içindi. İşte Peygamberimizin "sünnetim" ifadesinden kastı da onun ortaya koymuş olduğu bu "örnek yaşam tarzı" ve "rehberlik" idi. Bu hayat tarzının içerisinde; onun sözleri, fiileri (uygulamaları) ve takrîrleri (onayları) de girmektedir.

Hız. Peygamber'in sünneti, onun hayatında somutlaşan ideal bir yaşam tarzını simgelemektedir. Bu açıdan Hız. Peygamber'in sünnetine tâbi olmak, İslâm'ı doğru bir şekilde yaşayabilmek için elzemdi. Bundan dolayıdır ki Allah Teâlâ, Resûlü'ne uyulmasını emretmekteydi: "De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'"14

Yüce Rabbimiz, Peygamber'e uyulmasını emrediyordu, çünkü Peygamber'e itaat Allah'a itaat idi. "Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse, (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."15 Yüce Rabbimiz Resûlü'ne gönülden bağlanılmasını o kadar önemsemişti ki, en ufak bir meselede dahi onun verdiği hükme rıza gösterilmemesini, imanın kemale ermemiş olmasına bağlamaktaydı. Nitekim ensardan bir adam ile Zübeyr b. el-Avvâm arasında Harre mevkiindeki hurmalıkları sulayan kanalların kullanımı konusunda anlaşmazlık çıkmıştı. Bu kanallardan akan su önce Zübeyr'in bahçesine uğruyor, ardından Medineli adamın bahçesine geliyordu. O adam Zübeyr'e, "Suyu bırak, gelsin." dedi. Fakat Zübeyr bunu kabul etmedi. Bu durum kendisine aktarıldığında Hız. Peygamber'e (sav), "Zübeyr! Önce sen sula, sonra suyu komşuna salıver." buyurdu. Bunu işiten adam, Peygamberimize "Zübeyr senin halanın oğlu olduğu için (mi ona öncelik verdin)!" diye kızgın bir şekilde tepki gösterdi. Adamın bu sözü üzerine Allah Resûlü'nün yüzünün rengi değişti ve "Zübeyr! Sen sula, suyu (hurma ağaçlarının köklerine) ulaşıncaya kadar tut (sonra salıver)." dedi. Zübeyr, bu olay üzerine şu âyetin nâzil olduğunu söylemiştir: "Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."16

Yüce Rabbimizin, Hz. Peygamber'e ve onun sünnetine teslimiyet gösterilmesini emretmesi, sünnetin temelinde ilâhî iradenin olmasından kaynaklanıyordu. Onun din ile ilgili hususlardaki her türlü tasarrufu ilâhî iradenin kontrolünden geçiyor, böylece Allah'ın razı olmayacağı bir fil

Resûl'den sadır olmuyordu. Diğer bir ifadeyle o, vahyin kontrolündeydi¹⁷ ve din ile ilgili bir konudaki en ufak bir hatası bile vahiy ile düzeltiliyordu.¹⁸ Bundan dolayı ona itaat Allah'a itaat, ona isyan ise Allah'a isyan anlamına geliyordu.¹⁹ "Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim onlara isyan ederse ancak kendisine zarar verir. Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez."²⁰ Hz. Peygamber'e itaat eden ise cenneti hak ediyordu.²¹ Nitekim Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, bir gün Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştu: "Ümmetimin hepsi cennete girecektir, yüz çeviren müstesna!" Orada bulunanlar "Ey Allah'ın Resûlü, yüz çeviren kim?" diye sorunca, Hz. Peygamber "Bana itaat eden cennete girer. Bana isyan eden yüz çevirmiş demektir." şeklinde cevap vermişti.²² Hz. Peygamber'e isyan edip yüz çevirenlerin sonunun ise cehennem olacağı Kur'an'da açıkça belirtiliyordu: "Kim de Allah'a ve Peygamberi'ne isyan eder ve O'nun koyduğu sınırları aşarsa, Allah o kimseyi ebedî kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır."²³

Hz. Peygamber'in hayatı tamamıyla Kur'an'a uygun bir yaşantıydı. Nitekim Enes b. Mâlik'in amcasının oğlu Sa'd b. Hişâm Medine'ye geldiğinde, Hz. Âişe'den kendisine Resûlullah'ın ahlâkını anlatmasını istemişti. Âişe, "Sen Kur'an okuyorsun değil mi?" diye sorunca Sa'd, "Evet." cevabını verdi. Bunun üzerine müminlerin annesi, "İşte Hz. Peygamber'in ahlâkı Kur'an idi." dedi.²⁴ O, Kur'an'ı hayatında tam olarak yaşayarak somut bir şekilde anlatmış, Kur'an'ın ilk yorumunu da hayatı ile yapmıştı.

Hz. Peygamber, bir yandan "Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni duyur!.." ²⁵ emri uyarınca ashâbına Kur'an'ı bildiriyor, diğer yandan da "İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak ve onların da (üzerinde) düşünceleri için sana bu Kur'an'ı indirdik."²⁶ âyeti gereğince Allah'ın Kitabı'nı açıklayarak zihinlerdeki soru işaretlerini yok ediyordu. Nitekim o, insanlığı aydınlatmakla görevliydi: "Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağırıcı bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."²⁷

Hz. Peygamber, yeri geldikçe mânâsı kapalı pek çok kelime ve âyeti açıklıyor, yeri geldikçe de Kur'an'da detaya girilmeden genel olarak işaret edilmekle yetinilmiş birçok konuda ayrıntılı açıklamalar yapıyordu. Söz gelimi Kur'an'da namaz kılmak emredilmiş olmasına rağmen²⁸ namazın nasıl kılınacağına değinilmemiş, buna karşın Peygamber Efendimiz, "Namazı benden gördüğünüz gibi kılın."²⁹ buyurarak namazın kılınış şeklini ve vakitlerini ashâbına uygulamalı olarak öğretmişti. Aynı şekilde hac konusunda da, "Hac ibadetinin gereklerini benden öğrenin."³⁰ buyurarak haccın menasikini de yaşayarak öğretmişti. Bu ve benzer birçok ibadetin uygulanışı sünnetten öğrenilmekteydi. Nitekim Hayber'in fethi esnasında İslâm'la şereflenen İmrân b. Husayn³¹ mescitte oturduğu bir esnada, şefaât ile ilgili konuşurlarken adamın biri, "Ey Ebû Nüceyd! Bize Kur'an'da bulunmayan konulardan bahsediyorsunuz!" diyerek onun

Kur'an'dan değil de Hz. Peygamber'in sünnetinden bahsetmesinden rahatsız olmuştu. Bunun üzerine İmrân öfkelenerek:

—Sen Kur'an'ı okuyorsun (değil mi?)

—Evet.

—Akşam namazının üç, yatsı namazının dört, sabah namazının iki, öğle namazının dört, ikinci namazının dört rekât olduğunu Kur'an'da bulabiliyor musun?"

—Hayır.

—Bu hususları nereden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de bunları Resûlullah'tan (sav) öğrendik. Siz her kırk dirhem için bir dirhem, şu kadar sürüsü olana şu kadar koyun; şu kadar devesi olana şu kadar deve zekât vereceğine dair Kur'an'da bir hüküm bulabiliyor musun?

—Hayır.

—Bu hususları nereden öğrendiniz? Biz onları Resûlullah'tan (sav) öğrendik. Siz de bizden. Yine "Kur'an'da '...Beyt-i Atîk'i tavaf etsinler.' buyruluyor.³² Tavafın yedi (şavt) olduğunu, Makâm-ı İbrâhîm arkasında iki rekât namaz kılınacağını Kur'an'da bulabiliyor musun? Bu hususları kimden öğreniyorsunuz? Bizden öğrenmiyor musunuz? Biz bunları da Allah'ın Peygamberi'nden (sav) öğrendik." dedi.³³ Aralarındaki konuşma bu minval üzere devam ettikten sonra adam "Beni ihya ettin, Allah da seni ihya etsin!" diyerek İmrân b. Husayn'ın haklı olduğunu kabul etti.³⁴

Yine Abdullah b. Ömer, kendisine, "Biz Kur'an'da korku namazını ve hazar namazını (barış ve güven zamanında meskûn olduğun yerde kılınan namazı) bulduğumuz hâlde, (neden) sefer namazını bulamıyoruz?" diye sorulduğunda, "Biz bir şey bilmezken, Allah bize Muhammed'i gönderdi ve biz de onun ne yaptığını görmüşsek, öyle yapıyoruz." cevabını vermişti.³⁵

"Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûl'e, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar..."³⁶ âyeti,

Peygamber Efendimizin Kur'an'ı tefsir etmenin yanında onda yer almayan bazı konularda hüküm koyma yetkisinin olduğunu beyan etmekteydi. Nitekim Peygamber (sav) Hayber günü ashâbına birtakım yasaklar getirmiş, ardından da "Sizden biriniz köşesine yaslanarak (cahilce) Allah'ın şu Kur'an'da yasakladığı şeylerden başka hiçbir şeyi yasaklamadığını mı zannediyor? Şunu iyi bilin ki: Vallahi ben (hem) öğüt verdim (hem bazı şeyleri) emrettim, (hem de bazı şeyleri) yasakladım. (Benim emrettiğim ve yasakladığım) bu şeyler ya Kur'an kadar yahut da ondan daha fazladır..." buyurmuştu.³⁷ Böylece Efendimiz, Kur'an'da bulunmayan pek çok konuda kendisinin hüküm koyduğunu ifade etmişti. Allah Teâlâ'nın, "Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının."³⁸ emri de bu anlamı içermekteydi. Aynı hususu Peygamber

(sav) de belirtmekteydi: “Size ne emrettimse onu yapınız; size neyi yasakladım sa ondan sakınınız.”39

Yine bir seferinde Peygamber Efendimiz hutbe okurken, “Ey insanlar! Allah size haccı farz kılmıştır. Öyleyse haccedin!” buyurmuştu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak “Her sene mi yâ Resûlallah?” diye sordu ve Resûlullah’ın (sav) sessiz kalmasına aldırmayarak sözünü üç defa tekrarladi. Sonunda Allah Resûlü, “Evet desem her sene vacip olurdu ve siz de buna güç yetiremezsiniz.” buyurdu ve şunu ilâve etti: “Ben sizi (serbest) bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın. Sizden öncekiler, çok soru sormalarından ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilâf etmelerinden dolayı helâk olup gitmişlerdir. Size bir şey emrettiğimde gücünüzün yettiğince onu yapın, size bir şeyi yasakladığımda da onu terk edin!”40

Bu ve benzeri örnekler Peygamberimizin hüküm koymada da aktif bir rol aldığını göstermektedir. Bundan dolayıdır ki sünnet, Kur’an’dan sonra ikinci bilgi ve uygulama kaynağı olmuştur. Sahâbîler, Hz. Peygamber’in vefatından sonra bir mesele ile karşılaştıklarında, Kur’an’da yer almayan konularda sünnete başvurmışlardır. Nitekim tâbiînin büyük âlimlerinden Meymûn b. Mihrân, Hz. Ebû Bekir’in bir mesele ile karşılaştığında nasıl hüküm verdiğini şöyle anlatmaktadır:

“Kendisine davacılar geldiği zaman, (hüküm vermek için öncelikle) Allah’ın Kitâbı’na bakardı. Şayet onda, (davacıların) aralarındaki sorunu çözecek hükmü bulursa onunla hüküm verirdi. Eğer (meselenin hükmü) Kitab’da bulunmaz ve o konuda Resûlullah (sav) (tarafından uygulanmış olan) bir sünnetin olduğunu biliyorsa hükmü onunla verirdi. Eğer bir hükme ulaşamazsa, çıkar, ‘Bana şöyle şöyle (bir mesele) geldi. Acaba sizler o konuda Resûlullah’ın (sav) herhangi bir hüküm verdiğini biliyor musunuz?’ diyerek Müslümanlara sorardı. Kimi zaman o topluluğun hepsi etrafında toplanır, o konuda Resûlullah’tan (sav) nakledecekleri bir hüküm varsa onu bildirirlerdi. Ebû Bekir de şöyle derdi: ‘İçimize, peygamberimizden (gelen bilgileri) muhafaza eden kimseleri yerleştiren Allah’a hamd olsun!’ Şayet bu yolla da bir hükme ulaşamazsa, halkın ileri gelenlerini ve seçkinlerini toplar, onlarla istişare ederdi. Onlar da bir hüküm üzerinde söz birliği ederlerse, bununla hüküm verirdi.”41

Hz. Ömer, bir hutbesinde Resûlullah’ın (sav) şahsî kanaatlerinin dahi Müslümanlar için büyük bir değer taşıdığını şöyle anlatmaktaydı: “Ey insanlar! Re’y (şahsî kanaat ve düşünce), ancak Resûlullah’a aitse isabetlidir. Çünkü Allah ona (doğruyu bizzat) göstermiştir. Bizim re’ylerimiz ise, (doğru olanı bulmak için ortaya konan) zan ve zorlama çabadan ibarettir.”42

Sünnet’in Kur’an’dan sonra ikinci kaynak olması, daha Hz. Peygamber döneminde bilinmekteydi. Nitekim Peygamber Efendimizin, kıyamet günü âlimlerin önünde yürüyeceğini söyleyerek ilmî kişiliğini övdüğü genç sahâbîsi Muâz b. Cebel’i43 Yemen’e vali olarak göndereceği zaman aralarında şöyle bir konuşma geçmişti:

—(Sana bir dava geldiğinde) nasıl hüküm vereceksin?

–Allah’ın Kitabı’na göre hüküm vereceğim.

–(O konuda) Allah’ın Kitabı’nda bir hüküm bulamazsan?

–Resûlullah’ın (sav) sünneti ile (karar vereceğim).

–Resûlullah’ın (sav) sünnetinde de yoksa?

–Kendi görüşümle ictihad ederek bir karara varacak ve ona göre hüküm vereceğim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Resûlü’nün elçisini (Resûlü’nün arzuladığı cevabı vermeye) muvaffak kılan Allah’a hamdolsun.” buyurmuştu.⁴⁴

Sünnetin kaynaklığı sahâbeden bugüne hemen hemen herkes tarafından kabul edilirken çok az sayıda da olsa hadis ve sünnet karşıtı bazı söylemler ortaya çıkabilmiştir. Bu itirazların merkezinde “Kur’an’a dönüş”, “Kur’an ile yetinme”, “Kur’an İslâm’ı” gibi düşünceler yer almaktadır. Fakat gerek Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber’e itaat ve ona tâbi olmak ile ilgili Kur’an’daki emirleri, gerekse sünnetin ideal ümmeti oluşturma yolundaki katkısı düşünüldüğünde, bu ve benzeri anlayışların realiteden çok uzak olduğu anlaşılabacaktır. Hz. Peygamber’in şu hadisi de Kur’an’ı ön plana alıp sünneti öteleyen zihniyete karşı bize bir uyarı niteliğindedir: “Sizden birinizi, emrettiğim veya yasakladığım bir konu kendisine iletildiğinde, sakın köşesine yaslanmış olarak (cahilce), ‘Biz Allah’ın Kitabı’nda ne bulursak ona uyarız (hadis tanımıyoruz!)’ derken bulmayayım!”⁴⁵

Sünnet, her şeyden önce Kur’an’ın uygulanmış şeklidir. Ondandır düşünülemez. Dahası, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber’in sünneti ve hadisleri bilinmeden Kur’an’ın tam olarak anlaşılması mümkün değildir. Nitekim Hz. Ömer şöyle demektedir: “Birtakım insanlar çıkacak, Kur’an’ın (değişik şekillerde anlaşılabilmesi mümkün olan) müteşâbih âyetlerini öne sürerek sizinle mücadele edecekler. O durumda sünnetlerle onların yakasına yapışın. Zira sünnetlere sarılanlar Allah’ın Kitabı’nı en iyi bilenlerdir.”⁴⁶

Peygamber Efendimiz hayatın her alanında ashâbını bilgilendirmiş, onları özel bir eğitime tâbi tutmuştu. Tevhidi öğretmişti; her türlü şirkten arınmış, maddî ve mânevî tüm putları gönülden çıkartıp bir olan Allah’a iman etmeyi, O’nu tanımayı, sevmeyi, O’ndan korkmayı... İbadetleri öğretmişti; uygulanış şekillerini, huşûu, Allah’a itaat ve teslimiyeti, kul olma bilincini, şuurunu...

Ahlâkı öğretti; edebi, hayâyı, iffeti, salih ameli, sevgiyi, merhameti, şefkati, samimiyeti, sadakati, vefakârlığı, fedakârlığı, diğerkâmlığı, merhameti... Her hayırlı işe Allah’ın adını anarak başlamayı, yemeği sağ el ile ve önünden yemeyi, içerken kabın içine solumamayı, başkasının evine izinsiz girmemeyi, küçüklere merhamet edip, büyüklere saygı göstermeyi, insanların kusurlarını araştıran değil örten olmayı, kötü söz ve filleri terk etmeyi...

Aile kurmayı öğretti, ideal eş seçimini, aile olmayı, baba olmayı, anne olmayı... Çocuk eğitimini, anne babaya karşı görevleri... Arkadaşlığı, dostluğu, selamlaşmayı, hediyeleşmeyi, sıla-i rahmi,

hasta ziyaretini, toplumsal dayanışmayı... Ticareti öğretti, alışverişi, ortaklığı, çarşı pazarı, alacaklı olmayı, borçlu olmayı, kamu malını, işçi işveren ilişkilerini... Giyim kuşam ve süslenme âdâbını, yemeyi, içmeyi, bayramı, sevinmeyi, sevmeyi, sevmeyi, eğlenmeyi... Kısaca hayata dair her şeyi!

Öyle ki Hz. Peygamberin ashâbına hemen her konuyu öğrettiğini gören bir müşrik “Peygamberinizin, size her şeyi hatta abdest bozmayı bile öğrettiğini görüyorum!” demişti. Evet, gerçekten de Peygamber (sav) ashâbına abdest bozma âdâbı da dâhil her hususu öğretmişti.⁴⁷

İşte Peygamber Efendimizin Müslümanlara yaşayarak ve anlatarak öğrettiği sünneti, İslâm dininin, hayatın her alanına nüfûz etmesini sağlamıştır. Sünnet, bireysel ve toplumsal dönüşümü gerçekleştirip medenî bir toplum inşa etmiş, böylece, kız çocuklarını diri diri toprağa gömecek kadar sapıklık içerisinde bulunan⁴⁸ câhiliye insanını her türlü barbarlık ve bedevîlikten kurtarıp medeniyete kavuşturmuştur. Hz. Peygamber’in sünnetini benimseyip hayatlarına aktaran Müslümanlar, insanlık için en hayırlı ümmeti⁴⁹ oluşturmuş, örnek olarak gönderilmiş olan Hz. Muhammed’in örnek ümmeti hâline gelmiştir.⁵⁰

Aynı zamanda sünnet, İslâm kültür ve medeniyetini inşa eden bir model olmuştur. İslâm medeniyeti, devlet yönetiminden ekonomik hayata, toplumsal ilişkilerden bilimsel faaliyetlere, mimariden sanata kadar hayatın her alanında sünnetten aldığı ruh ile asırlar boyunca gelişme göstermiştir. Sözelimi Hz. Peygamber’in sadaka-i câriyeyi⁵¹ ve genel olarak yardımlaşmayı teşviki İslâm toplumunda vakıf geleneğinin yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Camiler, köprüler, okullar, üniversiteler açılmış, açlar doymuş, evsizler başlarını sokacak bir yer bulmuş, hayvanlar için bile özel vakıflar kurulmuştur. Böylece vakıflar, İslâm kültürünün sosyal hayattaki simgesi olmuş, İslâm medeniyeti bir vakıf medeniyeti hâline gelmiştir. Peygamberimizin yolcu veya yolda kalan kimseyi zekât verilecek kimseler arasında zikretmiş olması,⁵² yolcular için inşa ettirilen misafırhaneyi öldükten sonra müminin sevap defterinin açık kalmasına vesile olacak filler arasında zikretmesi⁵³ İslâm medeniyetinde sırf yolcular için hanlar, hamamlar, kervansaraylar v.b. tesislerin inşa edilmesini teşvik edici önemli bir unsur olmuştur. Peygamberimizin ekonomi alanındaki düzenleme ve tavsiyeleri de dürüst bir ticaretin gerçekleşmesi yolunda Müslümanlara rehberlik etmiştir. Kardeşlik esasına dayalı kurulmuş olan “Ahîlik Teşkilatı” da ilhamını Kur’an ve sünnetten almıştır. Bu hususlar, Müslümanların mâneviyatlarını olduğu kadar maddî hayatlarını da imar etmelerinde sünnetin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Peygamber Efendimizin küçük bir bebek iken vefat eden oğlu İbrâhim’in defni esnasında kazılan mezarda göze hoş görünmeyen bir açıklığı düzelttirmesi ve sonra, “Bu, ölüye ne fayda ne de zarar verir, ancak hayattakilerin gözüne hoş görünür. Biriniz bir iş yaptığında onu en güzel şekilde yapsın. Zira Allah kişinin, işini sağlam yapmasından hoşlanır.” buyurması⁵⁴ örneğinde olduğu gibi Efendimizin salih amele (iş en uygun bir şekilde yapmaya), ihsâna (iş en güzel biçimde yapmaya, daima güzel davranmaya) ve işlevselliğinin yanında göze de hitap etmesine değer vermesi, İslâm medeniyetindeki sanat ve zarafet anlayışının temellerini oluşturmuştur.

Hız. Peygamber'in bir model olarak tesis etmiş olduğu sünneti; coğrafi, tarihî, örfî, sosyal, kültürel yetişme farklılıklarına rağmen asırlar boyu bütün insanlığa hitap etmiştir. Sünnet, Müslümanları bir araya getiren, onları ortak paydada toplayan, birleştiren, İslâm kültür ve medeniyetini oluşturan en temel unsur olmuştur. Böylece İslâm toplulukları arasında inanç ve davranış birliğini sağlamıştır. Müslümanları farklı kültür ve çevrelerde eriyip yok olmaktan, asimilasyondan korumuştur. Dünyanın her neresinde olursa olsun İslâm toplumlarının kültürlerinde pek çok ortak değer bulunması, sünnetin bu fonksiyonundan ileri gelmektedir. Bundan dolayıdır ki Peygamberimiz sünneti terk etmeyi İslâm cemaatinden ayrılmak olarak görmüştür.⁵⁵

Sünnete bağlılıkları sayesinde İslâmî kimliklerini koruyabilen Müslümanlar, sünnetten uzaklaştıklarında ise sünnetin tam zıddı olan bid'atlara sapmaktan kurtulamamışlardır. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: "İşlerin en şerlisi (din konusunda) sonradan ortaya çıkanlardır. Sonradan ortaya çıkan her şey bid'attir. Her bid'at dalâlettir. Her dalâlet insanı cehenneme götürür."⁵⁶ Yine Resûlullah (sav), vefatının yaklaştığı günlerden birinde sabah namazından sonra gözleri yaşartan, kalpleri hüznölendiren son derece dokunaklı bir konuşma yapmış, ashâbdan biri dayanamayarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Sanki veda konuşması yaptın, bize ne tavsiye edersin?" demişti. Bunun üzerine Peygamber (sav) şu tavsiyelerde bulunmuştu: "Size Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olmayı ve Habeşli bir köle de olsa (başınızdaki idareciyi) dinleyip itaat etmeyi tavsiye ederim. Çünkü benden sonra yaşayacak olanlarınız çok ihtilâflar görecekler. Sonradan çıkarılmış (aslı olmayan) şeylerden ise sakının! Çünkü sonradan çıkarılmış her şey bid'attir. Sizden kim bu dönemlere ulaşırsa, benim sünnetime ve doğru yolu bulan, hidayete erdirilmiş halifelerin sünnetine sarılsın! Bunlara azı dişlerinizle (tuttuğunuz gibi sımsıkı) sarılın."⁵⁷

Dün olduğu gibi bugün de bid'atlere, sapmaya, yozlaşmaya ve bozulmaya karşı İslâm ümmetini koruyacak olan şey sünnete sımsıkı sarılmaktır. Nitekim Peygamber Efendimiz bu hususta ümmetini şöyle uyarmıştır:

"Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmayacaksınız: Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti."⁵⁸

Kaynak notları

1 vES137 vahidî, Esbâb-ı nüzûl, s.137.

2 vES137 vahidî, Esbâb-ı nüzûl, s.137.

3 İF9/104 İbn Hacer, Fethu'l- bârî, IX, 104.

4 M3403 Müslim, Nikâh, 5.

5 B5063 Buhârî, Nikâh, 1.

- 6 B1130 Buhârî, Teheccüd, 6; M7124 Müslim, Sıfâtü'l- münâfıkîn, 79.
- 7 B5063 Buhârî, Nikâh, 1.
- 8 HM26839 İbn Hanbel, VI, 267; D1369 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27; DM2200 Dârimî, Nikâh, 3.
- 9 B5063 Buhârî, Nikâh, 1.
- 10 DM223 Dârimî, Mukaddime, 23.
- 11 HM14484 İbn Hanbel, III, 320; İM46 İbn Mâce, Sünnet, 7.
- 12 Ahzâb, 33/21.
- 13 İsrâ, 17/93.
- 14 Âl-i İmrân, 3/31.
- 15 Nisâ, 4/80.
- 16 Nisâ, 4/65; B2359 Buhârî, Mûsâkât, 6.
- 17 D3586 Ebû Dâvûd, Kadâ' (Akdiye), 7.
- 18 Abese, 80/1-10; Tevbe, 9/43; Tahrîm, 66/1; Enfâl, 8/67-68.
- 19 M4749 Müslim, İmâre, 33.
- 20 D1097 Ebû Dâvûd, Salât, 221, 223.
- 21 Nisâ, 4/13.
- 22 B7280 Buhârî, İ'tisâm, 2.
- 23 Nisâ, 4/14.
- 24 M1739 Müslim, Mûsâfirîn, 139; D1342 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 26.
- 25 Mâide, 5/67.
- 26 Nahl, 16/44.
- 27 Ahzâb, 33/45, 46.
- 28 Nisâ, 4/103.
- 29 B631 Buhârî, Ezân, 18.
- 30 M3137 Müslim, Hac, 310.
- 31 İBS521 İbn Abdülber, İstîâb, s. 521.

32 Hac, 22/29.

33 MK15691 Taberânî, el- Mu'cemu'l-kebîr, XvIII, 219; D1561 Ebû Dâvûd, Zekât, 2.

34 NM372 Hâkim, Müstedrek, I, 159 (1/110).

35 MU336 Muvatta', Kasru's- salât, 2; İM1066 İbn Mâce, İkâmet, 73.

36 A'râf, 7/157.

37 D3050 Ebû Dâvûd, Harâc, 31, 33.

38 Haşr, 59/7.

39 İM1 İbn Mâce, Sünnet, 1.

40 M3257 Müslim, Hac, 412.

41 DM163 Dârimî, Mukaddime, 20.

42 D3586 Ebû Dâvûd, Kadâ' (Akdiye), 7.

43 ST2/347 İbn Sa'd, Tabakât, II/347.

44 T1327 Tirmizî, Ahkâm, 3; D3592 Ebû Dâvûd, Kadâ', (Akdiye), 11.

45 T2663Tirmizî, İlim, 10.

46 DM121 Dârimî, Mukaddime, 17.

47 M606 Müslim, Tahâret, 57; T16 Tirmizî, Tahâret, 12.

48 Âl-i İmrân, 3/164.

49 Âl-i İmrân, 3/110.

50 Bakara, 2/143.

51 M4223 Müslim, vasiyye, 14.

52 B1465 Buhârî, Zekât, 47.

53 İM242 İbn Mâce, Sünnet, 20.

54 ST1/142 İbn Sa'd, Tabakât, I, 142; MK21363 Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, XXIV, 306.

55 HM10584 İbn Hanbel, II, 506.

56 N1579 Nesâî, Salâtü'l- îdeyn, 22; M2005 Müslim, Cum'a, 43.

57 T2676 Tirmizî, İlim, 16; D4607 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5.

58 MU1628 Muvatta', Kader, 3.

Kaynak: Diyanet İşleri Başkanlığı, Hadislerle İslâm, 1. Cilt, s. 411-424